

Almanya Göçünün 50.yılına doğru

„Türkalman Edebiyatı“ Sergisi: Göçün yazınsal tanıkları

Tayfun Demir

Edebiyatın Sergisi?

Edebiyat ve burada kullandığımız anlamda 'literatür'ün doğru karşılığıyla '**yazın**' sanatsal bir yazı uğraşdır. Bir yazın etkinliği olarak edebiyatı görsel bir sergiye dönüştürmek çabası, elbette doğrudan bir sanat etkinliği olarak görülmemelidir. Bu girişimin amacı daha çok işlevseldir. Görsel medyaların iletişim dünyamızdaki tartışmasız hakimiyeti altında, okumanın gerilediği, hele ki, alabildiğine yüzeyselleştirildiği bir dönemde, görsel algılamının teknik kolaylığından yararlanarak gözden ırak, gönülden ırak bir konuyu, bir ölçüde de olsa hissedilir, algılanır kılmak, onun yazarlarına, yazınsal ürünlerine akademik çevreler dışında da daha geniş bir çevrenin dikkatini çekmektir. Bu sergi aracılığıyla bir yandan bilim, eğitim ve kültür kurumlarının konuya duyarlılıkları artırılmaya, sunumları güncelleştirilmeye çalışılırken, öte yandan da konuyu aktif veya potansiyel kültür tüketicilerinin talepleri arasına katma kaygısı güdülmektedir.

Yuvada, okulda, sokakta ortak yeni bir kültüre doğru

2008'de Avrupa, AB'nin 50. yılını kutluyor. Üye ülkelerde kültürel entegrasyon çabalarıyla geleceğin ortak kültürünün temelleri atılıyor. AB'nin 50 yıllık tarihi aynı zamanda Avrupa'ya işgücü göçünün tarihidir. Dolayısıyla göç ve göçle oluşan kültür, Avrupa'nın yeni kültürünün taşıyıcı kolonlarından biri olmaya adaydır.

Göç sonrası Almanya'da yetişen kuşakların önemli bir bölümü artık göçe dair bilgilerle ve göçmen psikolojisine sahip değiller ve Avrupa onlara hala göçmen gözüyle baksa da, onlar kendilerini tümüyle Almanyalı, Avrupalı olarak düşünüyorlar. Ötede aynı sokağı, aynı okulu, aynı sınıfı paylaştıkları diğer çocuk ve gençlerle ortak bir tarihleri, tarih bilinçleri yok. Bu sergi sözkonusu eksikliğin giderilmesi çabalarına küçük bir katkı olarak görülebilir. Çünkü göçle, artık sadece göçmen veya göçle ilişkili insanlar ve sorunlardan söz etmiyoruz. Almanya'nın ve Avrupa'nın yakın tarihi ve yeni kültüründen söz ediyoruz.

Milli Edebiyattan transkültüre

Adına bu dönemde „Türkalman Edebiyatı“ dediğimiz yazın süreci, zaman içinde ne Türk, ne Alman ne de Türkalman kalacaktır. Hatta bugün bile bu tür sıfatlarla tanımlanması zordur. Klasik anlamda ulusal özellikleriyle öne çıkan batı edebiyatları (milli edebiyatlar) artık ulusal sınırları parçalıyorlar. Bu diğer sanat alanlarında da yaşanıyor. Örneğin yeni Alman sinemasında öne çıkan isimler ve temalar, bu sinemayı sadece Alman Sineması olarak tanımlamayı zorlaştırmıyor mu? „Türkalman Edebiyatı“ kavramı, sanatsal etkinliğin hala „milli“ kavramlarla tanımlanmaya çalışılmasına paradoksal bir direnç olarak da algılanabilir.

Aynı olguyu toplumsal kimliklere de taşımak mümkün. Hayali kimliklerle donatılmış gençleri, çocukları aynı okul sıralarında barış içinde yanyana oturtmak kolay değildir. Onlara birlikte, ortak kimliklerini oluşturabilecekleri bir tarih, gerçekten kendilerinin olan değerler sunmak, bu değerleri birlikte öğrenme ve tartışma olanakları yaratmak gerekiyor.

Göç ve onunla oluşmaya başlayan transkültür ortak tarih bilincinin önemli taşıyıcılarından biridir. „Türkalman Edebiyatı“ sergisi, bu anlamda özellikle genel eğitimin ileri sınıfları için bir fırsat sunmaktadır. Sergi, toplumbilim alanlarında, dil ve edebiyat derslerinde, yazar okumalarında konuyu zenginleştirerek, daha kapsamlı ve algılanmasını daha kolay kılabilir.

Örnek Biyografiler, bir meslek olarak yazmak ve yazarlık

Serginin hazırlanışında belirleyici olan öğelerden biri de göçmen topluluğunun, özellikle onun genç kuşaklarının kendi aralarından çıkan, onlar tarafından pek bilinmedik bir alanda başarıya ulaşan insanlarla tanışmalarına, onları örnek almalarına kapı aralamaktır. Yazmanın, yazabilmenin, yazı yoluyla kendini geliştirebilmenin, hatta bir meslek edinebilmenin de olanaklı olduğunu görmek, bunu yolunun herşeyden önce planlı, düzenli okumaktan geçtiğini anlamak, bu tür örneklerden yoksun bir semtin gençlerini etkileyebilir. Onların çevrelerindeki kütüphanelere, yazın işliklerine, kültür kurumlarına yönelmelerine yardımcı olabilir. Hele ki, onlara arka çıkacak, yol gösterecek öğretmenler, sosyal danışmanlar, gençlik rehberleri de varsa...

Kimsenin zamanı yok: hızla gezilen bir sergi

Sergi panolarında kullanılan alıntıların kaynakları bibliyografyada belirtiliyor. Bir romandan, bir öyküden koparılmış bir tümce, bir şiirden birkaç satır, ya da ama 'neden bu tümce', 'neden bu şiir' sorusu da yarıttığı kuşkuyla kitabı okumayla sonuçlanacak bir meraka yol açabilir.

„Türkalman Edebiyatı“ göçle birlikte oluşmaya başlayan edebiyata görsel bir bakış sunuyor. Başlangıçtan günümüze, bu sürecin tüm evrelerinde ortaya çıkan ürünleri, herhangi bir sınıflamaya sokmadan, alfabetik bir bibliyografyada toplarken, fotoğraflar, kitap kapakları ve kısa (bir-iki tümcelik) alıntılarla oluşan panolar da kimi örneklerin görsel belleğe kaydedilmesinin yolunu açıyor.

Belgesel yazından, yazınsal belgeye

Sergi ve bibliyografya Almanya göçünün 50. yılına yaklaşırken bir hesap dökümü, bir envanter çalışması olarak da görülebilir. Anadolu köylerinden kentlere, tren istasyonlarına, uzun yolculuklara, bilinmez korkularla dolu sanayi ülkelerinin metropollerine, işyeriyle işçiyurdu arasında gidip gelinen yıllara, ranzalar arsında geceler boyu türkülerle paylaşılan yalnızlıklara, uzak yakın sevdalar, aşklarla kavru lan yüreklere, idealleştirilen geçmişe, çocukluğun kokusu, izleri, sözcükleriyle dolu kopulan toprağa özlemle tanıklık eden edebiyatın envanteri.

Göçün çeşitli evrelerinde izlenimlerini, tepkilerini, hayal kırıklıklarını yazıya dökerek, özellikle 1980'li yıllarda altın çağını yaşayan antolojilerde yayınlayan veya kendi olanaklarıyla kitaplaştıran göçmenlerden çok azı bu uğraşı bir tutkuya dönüştürerek, yazmaya devam ettiler. Dolayısıyla antolojilerde kaldılar.

Bir batı sanayi toplumu olarak Almanya'nın iç dinamiklerini, toplumsal işleyişini algılamaktan uzak bir gözlemcinin, veya göçmenin bu koşullar altında yazacakları elbette ölçüsüz bir duygusallık, gözyaşı ve öfke içerecek ve bu olgu ilk dönem göç yazınının da belirgin özelliği olacaktır. Ama bu dönemde göçü, Almanya'yı doğru okuyan yazarlar da vardır. Burada derlenen ve kısmen sergilenen ürünler, göçle başlayan uzun geçiş sürecinin belgesel yazınına olduğu kadar, yazınsal belgelerini de oluşturuyorlar. Yayınlandıkları dönemde gördükleri ilgi veya ilgisizlik ilk elde estetik niteliklerine bağlansa da, başarılarını sadece bununla sınırlandırmak haksızlık olur. İnsan biyografileri gibi, yazınsal ürünlerin de özel tarihleri, 'kader'leri vardır. Ama onlar her şeyden önce, yarın bütün izleri silinecek, yitip gidecek bir süreci kalıcı kılacak, ölümsüzleştirecek tanıklardır. Onları kayda geçmek, bilimsel çalışmalar, araştırmalar için kolay ulaşılabilecekleri arşivlerde özenle korumak bir insanlık görevidir.

Yanıbaşımızda bir tarih yitiyor

Almanca yazılan veya Almancaya çevrilerek yayınlanan yapıtların eksiksiz olmasa da bugün birkaç akademik arşivde derlenmekte olduklarını sevinçle görüyoruz. Aynı şeyi Türkçe yayınlanan yapıtlar için söylemek ne yazık ki mümkün değildir. Üstelik çoğunluğu küçük yayınevlerinde, derleme bilgilerinden uzak, ISBN'siz veya yazarının bireysel çabalarıyla, yayınevsiz yayınlanan bu yapıtların artık yok olmaya başladıklarını, biraz da uyarı amacıyla söyleyebiliriz. DOMİT çok sınırlı olanaklarla küçük bir arşivin ilk adımlarını atmış bulunuyor. Ancak kalıcı bir mekana sahip, kurumsallaşmasını tamamlamış bir yapının bu işi üstlenmesi kaçınılmaz gözüküyor.

Burada İstanbul'da kimi üniversitelerin bünyesinde oluşturulan göç araştırma merkezleri veya enstitüleri de bu derleme/arşivleme işini üstlenebilirler. Dileğimiz yaptığımız bu bibliyografik derlemenin, böylesi girişimler için de bir katkı sunabilmesidir.

Istanbul'a bir Göç Müzesi

Almanya'daki Türk olgusunun oldukça eski bir tarihi olmakla beraber, ilk kitlesel göç 1961 yılında Bülent Ecevit'in çalışma Bakanlığı döneminde Almanya ile imzalanan İşgücü Göçü Anlaşması ile başladı. 2011 yılında 50. yılını geride bırakacak bu anlaşma gerek Türkiye'de gerekse başta Almanya olmak üzere tüm Avrupa'da kalıcı izler bırakarak toplumsal, kültürel, demografik değişikliklere neden oldu. Kapitalizm öncesinin kırsal kültür gelenekleriyle şekillenmiş yoksul köylüleri büyük bir cesaretle postendüstriyel toplumların metropollerinde kendilerine ve çocuklarına yeni bir gelecek aramaya başladılar. Bu göç geçen yarım yüzyıla karşın hala sürüyor. Türkiye'yi ve Avrupa'yı Avrupa'nın yerleşik kültürlerini etkiliyor, değiştiriyor.

Göçün ilk kuşağı artık emekli. Maden ocaklarının, ağır sanayii işçiliğinin zorlu koşullarında yıpranan bedenleriyle artık aramızdan ayrılıyorlar. Dolayısıyla bu sürecin ilk dolaysız tanıklarını yitiriyoruz. Elimizi çabuk tutmamız gerekiyor. Ruhr Bölgesi ve İstanbul'un 2010 Avrupa Kültür Başkentliği projeleri kapsamında İstanbul Tophane'deki İş ve İşçi Bulma Kurumu'nun eski adıyla Almanya İrtibat Bürosu'nun bir „Göç Müzesi“ olarak hizmet vermesini sağlayacak girişimlerle göçün 50.yılında İstanbul'a bir Göç Müzesi kazandırılabilir. Bu düşünce ortak projelerle bir AB projesine dönüştürülebilir. Böylelikle İstanbul da onu son elli yılda baştan sona yeniden şekillendiren göç olgusunun tarihini tutmaya başlar.

„Türkalman Edebiyatı“ *Sergisi'ne ilişkin bibliyografya, sergiye ilişkin ayrıntılı teknik bilgiler; info@dialogev.de adresinden istenebilir. Daha geniş bilgi ve fotoğraflar için www.dialogev.de adresine bakabilirsiniz.*